

Azərbaycanda bolşevik işğalına qarşı Quba üsyanı

Kəndlilər sovet qüvvələrinə qarşı müqavimət göstərirdilər

Qubada 1920-ci ildə sovet işğalına qarşı üsyanlar baş qaldırdı. Həmdulla əfəndi Əfəndizadə, Qaçaq Mayıl və Cümhuriyyət ordusunun zabiti Əfəndiyevin rəhbərlik etdikləri üsyan üç həftəyə yaxın davam etdi. Üsyanın yatırılması üçün Əliheydər Qarayev və Levan Qoqoberidze bölgəyə ezam olundular. Həftələrlə davam edən qeyri-bərabər döyüşlərdən sonra üsyançılar məğlubiyyətə uğradılar.

Quba qəzasında Küzün kəndinin əhalisi 1920-ci il avqustun 23-də silahlı üsyan qalxdı. Onlar kənddə iki milis nəfərini öldürdülər. Daha sonra isə yeni hakimiyyətə itaətsizliklərini elan etdilər.

Üsyanı yatırmaq üçün kəndə 4-cü süvari alayından 45 nəfərlik dəstə göndərildi. Həmin dəstə çoxlu itki verdi. Onlardan yalnız 6 nəfəri həyatda qala bildi. Hərbi komissar Küzün kəndində sovet hakimiyyətinin bərpa olunması üçün bir ekip və əlavə pulemyotçu göndərdi. Kənd üsyançıları ilə sovet qüvvələri arasında yenidən gərgin döyüş başladı. Əhali növbəti dəfə sovet qüvvələrinə müqavimət göstərə bildi.

Avqustun 29-da Qubanın yaxınlığında sovet qüvvələri ilə üsyançılar arasında yeni toqquşma baş verdi. 100 nəfərdən ibarət olan sovet əsgərləri xeyli itki ilə geri çəkildilər. Üsyançıların silahlı dəstəsi artıq formalaşmışdı. Cümhuriyyət ordusunun podpolkovniki Əfəndiyevin rəhbərlik etdiyi dəstədə türk zabidləri də var idi. Üsyançılar xeyli pulemyot və beşaçılan tüfəng əldə etmişdilər. Sentyabrın 3-də səhər saatlarında onlar Dəvəçi-Xaçmaza doğru irəlilədilər. Üsyançıların qarşısına 7-ci süvari dəstəsi çıxarıldı. Gərgin döyüşdən sonra sovet-bolşevik qüvvələri bu dəfə mövqelərini saxlaya bildilər. Xaçmaz yaxınlığında bolşeviklərin zirehli qat-
tarı da dayanmışdı. Bu da onlara əlavə imkanlar yaradırdı. Üsyançılar isə elə mövqələrdə yerləşmişdilər ki, zirehli qatardakı topların atəşi onlara çatmırdı. Kəşfiyyət məlumatlarından məlum olmuşdu ki, Çərxi stansiyası ətrafında da yeni rejimlə razılaşmayan yerli əhalinin silahlı dəstəsi təşkil edilmişdi.

Güclü dəstələrdən birinə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Parlamentinin keçmiş deputatı Həmdulla əfəndi Əfəndizadə rəhbərlik edirdi. Onun öz qardaşı Şəm-

Həmdulla əfəndi Əfəndizadə

səddin Əfəndi, türk zabiti İsmayıl Əli Əfəndi, Səttar Əfəndiyev, milli ordunun zabiti Şükür bəy də üsyana başçılıq edirdilər.

Sovet rejiminə qarşı təhlükəli xarakter alan üsyanlar Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin 1920-ci il sentyabrın 9-da keçirilən plenumunda ciddi müzakirə edildi. Plenum Quba üsyanını yatırmaq üçün Ə.Qarayevi və L.Qoqoberidzeni ora ezam etmək haqqında qərar qəbul etdi. Qəzənfər Musabəyov isə Quba qəzasının fəvqəladə komissarı təyin olundu.

Üsyanlar amansızlıqla yatırıldı

Üsyanın qarşısını almaq üçün qəzanın fəvqəladə komissarı Qəzənfər Musabəyov 1920-ci il sentyabrın 11-də Quba əhalisinə müraciət etdi. Bu müraciətdə qəzada baş qaldıran üsyan və onun yatırılması haqqında məlumat verilirdi. Musabəyov üsyanın daha da genişlənməsinə yol verməmək üçün sovet hakimiyyəti adından üsyançılara amnistiya elan edir və silahlarını təhvil verməyə dəvət edir. O, eyni zamanda bildirir ki, üsyan cəhdinin qarşısı hər vasitə ilə alınacaqdır.

6 minə yaxın insanın iştirak etdiyi üsyan sentyabr ayında amansızlıqla yatırıldı. Əməliyyatlarda 500 kəndli öldürüldü. Kəndlərin bəziləri mərmilə atəşlərindən alışıb yandı. Üsyanın baş verdiyi kəndlər bolşeviklərin nəzarəti altına keçdi.

*Elşən YƏHYAYEV,
"Azərbaycan"*